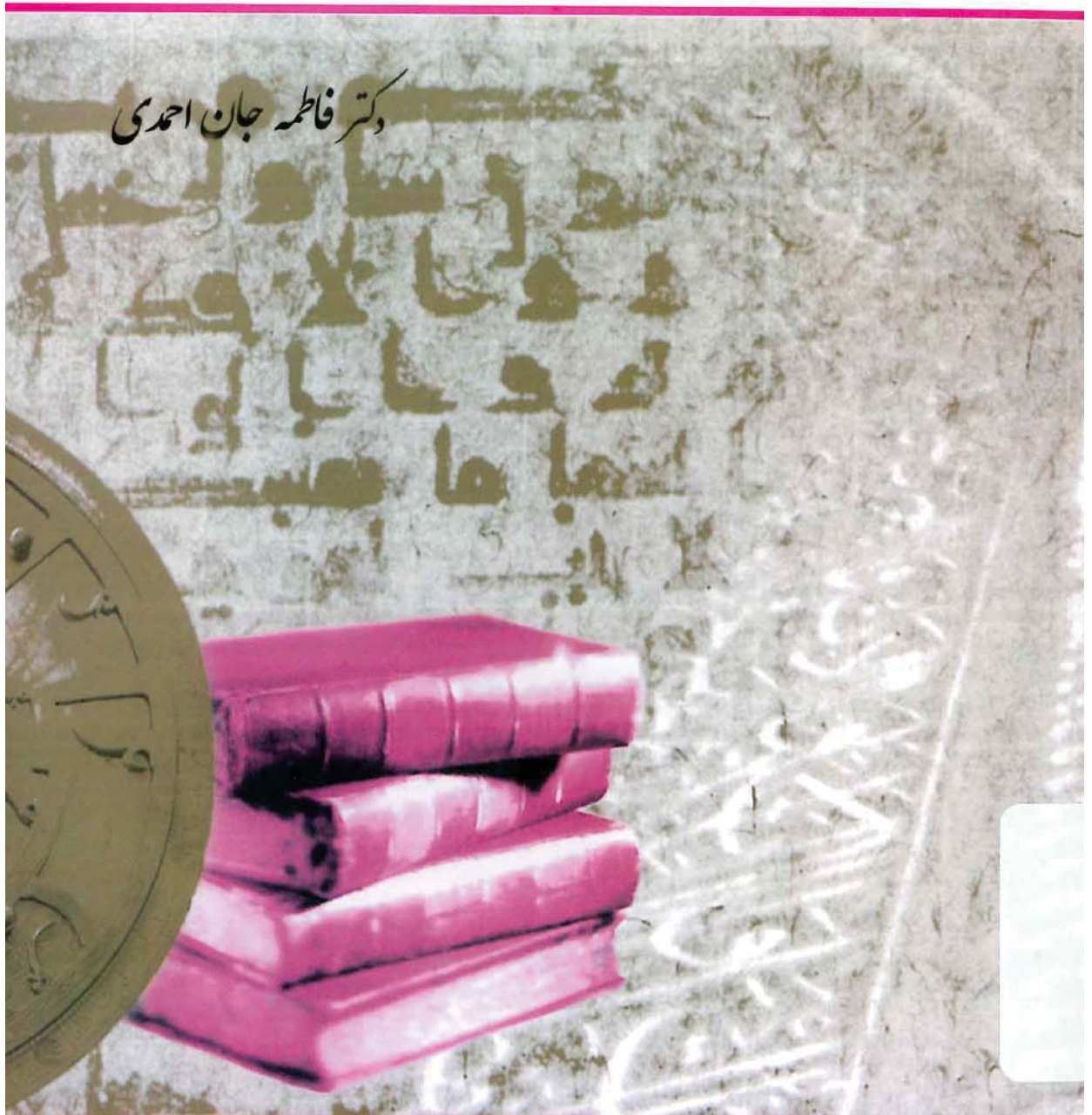

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

دکتر فاطمه جان احمدی

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

فاطمہ جان احمدی

جان احمدی، فاطمه، ۱۳۴۳ -

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی / فاطمه جان احمدی: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی. - قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۸۶.
۲۸۸ ص. (مجموعه تاریخ، ۲۸)

ISBN: 978 - 964 - 531 - 103 - 0

کتابنامه: ص. [۲۷۱] - ۲۸۸؛ همچنین به صورت زیرنویس

۱. تمدن اسلامی ۲. فرهنگ اسلامی الف. نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، مرکز برنامه ریزی و تدوین متون درسی، ب. عنوان.

۹۰۹/۰۹۷۶۷۱

ت ۲۲ ج ۳۵/۶۲/ DS

۱۲۳۹۳۶۲

شماره کتابشناسی ملی:

مجموعه تاریخ

۲۸

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

نویسنده، فاطمه جان احمدی

تدوین، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

ناشر، دفتر نشر معارف

ویراستار، امیرعباس رجبی

بازبینی نهایی، سیلسعید روحانی

نوبت چاپ، سی و پنجم، بهار ۱۳۹۵ / ۵۰۰۰ نسخه

قیمت، ۸۰۰۰ تومان

شابک، ۰ - ۱۰۳ - ۵۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش،

- مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نامبر: ۳۷۷۴۰۰۰۴
- قم: ۲۵-۳۷۷۳۵۴۵۱ ■ تهران: ۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ مشهد: ۵۱-۳۲۲۲۰۱۱۹ ■ شیراز: ۲۲۳۴۴۴۶۱۵-۰۷۱
- کرج: ۲۶-۳۴۴۳۵۲۹۰ ■ کرمانشاه: ۸۲-۳۷۲۳۸۴۱۱ ■ رشت: ۱۳-۳۲۲۲۰۶۹۷ ■ تبریز: ۲۵۵۷۶۰۰۰-۰۴۱
- کرمان: ۲۴-۳۲۲۲۱۴۶۶ ■ شهرکرد: ۳۸-۳۲۲۴۳۲۲۲ ■ قزوین: ۲۸-۳۲۳۶۲۸۰۶ ■ ساری: ۱۱-۳۲۲۵۳۰۲۰
- ارومیه: ۴۴-۳۲۳۵۴۵۲۲ ■ اراک: ۸۶-۳۲۲۲۹۰۳۸ ■ اصفهان: ۳۱-۳۲۳۷۱۶۹۱ ■ اردبیل: ۴۵-۳۲۳۶۰۳۱۴
- بیرجند: ۵۶-۳۲۴۲۰۰۷۸ ■ ایلام: ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸ ■ گرگان: ۱۷-۳۲۲۳۷۸۸۰ ■ اهواز: ۹۱۰۷۷۵۵۱۶۴
- بندرعباس: ۷۶-۳۲۴۱۷۵۵۷ ■ بوشهر: ۹۱۷۶۶۷۱۵۵۴ ■ زنجان: ۲۴-۳۲۳۶۶۴۲۵
- خرم آباد: ۹۱۰۷۷۵۵۱۷۴ ■ یاسوج: ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir؛ پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

فهرست مطالب

مقدمه..... ۱۵

بخش اول: کلیات

۱۹ - ۵۰

مقدمه..... ۱۹

کلیات و تعریف مفاهیم..... ۱۹

۱. تاریخ..... ۱۹

معنای لنوی تاریخ..... ۱۹

معنای اصطلاحی تاریخ..... ۲۰

سودمندی تاریخ..... ۲۲

۲. تمدن..... ۲۴

تعریف واژگانی تمدن..... ۲۴

معنای اصطلاحی تمدن..... ۲۴

شکل‌گیری تمدن..... ۲۵

اشکال تمدنی..... ۲۷

ارکان تمدن..... ۲۸

شاخصه‌های عمومی تمدن..... ۲۹

عوامل مؤثر در پیشرفت یا انحطاط تمدن‌ها..... ۳۰

الف) عوامل پیشرفت تمدن‌ها..... ۳۰

ب) عوامل انحطاط تمدن‌ها..... ۳۲

۲۵	..... ۲. فرهنگ
۲۵	..... تعریف لغوی فرهنگ
۲۵	..... معنای اصطلاحی فرهنگ
۲۷	..... چگونگی شکل‌گیری فرهنگ
۲۸	..... ویژگی‌ها و شاخصه‌های فرهنگ
۳۹	..... فرهنگ‌پذیری
۴۱	..... عناصر موجد فرهنگ و عوامل پایایی آن
۴۲	..... تفاوت و تشابه فرهنگ و تمدن
۴۵	..... ۴. تجدد
۴۵	..... معنای واژگانی تجدد
۴۵	..... معنای اصطلاحی تجدد
۴۶	..... ۵. سنت و مدرنیته
۴۹	..... خودآزمایی
۴۹	..... فعالیت دانشجویی

بخش دوم: تمدن اسلامی

۹۰ - ۵۱

۵۱	..... مقدمه
۵۱	..... تعریف تمدن اسلامی
۵۲	..... محدوده جغرافیایی تمدن اسلامی
۵۴	..... محدوده تاریخی تمدن اسلامی
۵۴	..... نظریه‌های رایج در شکل‌گیری تمدن اسلامی
۵۸	..... میانی شناخت تمدن اسلامی
۶۲	..... ارکان و شاخصه‌های تمدن اسلامی
۶۹	..... تأثیر فرهنگ و تمدن‌های پیشین در پیدایی تمدن اسلامی
۷۲	..... ۱. تمدن ایرانی
۷۶	..... برای مطالعه بیشتر
۷۹	..... ۲. تمدن یونانی
۸۱	..... ۳. تمدن مصری

فهرست مطالب □ ۹

۸۳	۴. تمدن سریانی
۸۴	۵. تمدن هندی
۸۸	۶. تمدن یمنی
۸۹	خودآزمایی
۹۰	فعالیت دانشجویی

بخش سوم: نهضت علمی در تمدن اسلامی

۹۱ - ۱۲۴

۹۱	مقدمه
۹۲	جایگاه علم و علم‌آموزی در اسلام
۹۴	حرکت علمی مسلمانان در قرون نخستین اسلامی
۹۶	نهضت ترجمه در عصر خلافت عباسیان
۱۱۰	معرفی ادوار نهضت ترجمه و ویژگی آنها
۱۱۲	دلایل توجه مسلمانان به ترجمه آثار تمدن‌های مختلف
۱۱۳	۱. عوامل درونی
۱۱۵	۲. عوامل بیرونی
۱۱۶	پیامدهای نهضت ترجمه
۱۲۳	خودآزمایی
۱۲۳	فعالیت دانشجویی

بخش چهارم: نهادهای آموزشی در تمدن اسلامی

۱۲۵ - ۱۷۶

۱۲۵	مقدمه
۱۲۵	تاریخچه آموزش در اسلام تا آغاز عصر عباسیان
۱۲۵	۱. عصر نبوت
۱۲۸	۲. عصر خلفای راشدین
۱۳۱	۳. عصر امویان
۱۳۳	سیر تحول آموزش در عصر عباسیان
۱۳۹	نهادهای آموزشی در جهان اسلام

۱. مسجد ۱۳۹
- نمونه‌های مساجد آموزشی ۱۴۱
۲. زاویه ۱۴۴
۳. مکتب و کتاب ۱۴۴
۴. مدارس ۱۴۵
- سیر تکاملی مفهوم مدرسه در تمدن اسلامی ۱۴۵
- مدارس بزرگ جهان اسلام ۱۴۷
- یک. مدارس بغداد ۱۴۷
- دو. مدارس ایران ۱۴۹
- سه. مدارس مصر ۱۵۱
- چهار. مدارس شام ۱۵۳
- پنج. مدارس مغرب ۱۵۴
- شش. مدارس اندلس ۱۵۵
۵. جامعه ۱۵۵
- ۵ - ۱. جامع قیروان ۱۵۶
- ۵ - ۲. جامع زیتونه ۱۵۶
- ۵ - ۳. جامع قرطبه ۱۵۷
- ۵ - ۴. جامع قرویین فاس ۱۵۷
- ۵ - ۵. جامع الأزهر ۱۵۸
۶. رباط ۱۶۰
۷. خانه دانشمندان ۱۶۰
۸. کتابفروشی ۱۶۱
۹. بیمارستان‌های آموزشی ۱۶۲
- ۹ - ۱. بیمارستان مقتدری ۱۶۳
- ۹ - ۲. بیمارستان عضدی ۱۶۳
- ۹ - ۳. بیمارستان منصورى قاهره ۱۶۴
- ساختار و شیوه‌های آموزش در دانشگاه‌های اسلامی ۱۶۵
۱. استاد و شیوه آموزشی ۱۶۵

۱۶۷	۲. معین
۱۶۸	۳. دانشجو
۱۷۰	دوره آموزشی و شرایط آن
۱۷۱	اخلاق دانشجویی
۱۷۳	۴. آداب و رسوم دانشگاهی
۱۷۳	۵. لباس دانشگاهیان
۱۷۵	۶. ایام تعطیل دانشگاه
۱۷۵	خودآزمایی
۱۷۶	فعالیت دانشجویی

بخش پنجم: هنر در تمدن اسلامی

۱۷۷ - ۲۰۸

۱۷۷	مقدمه
۱۷۷	تعریف هنر
۱۷۸	منشأ هنر
۱۷۸	هنر اسلامی
۱۸۰	قلمرو هنر اسلامی
۱۸۱	اسلام و هنر
۱۸۴	نظر اسلام درباره هنر
۱۸۷	ویژگی‌های هنر اسلامی
۱۸۸	هنر اسلامی از آغاز تا فروپاشی عباسیان
۱۸۸	۱. هنر اسلامی از آغاز تا عصر امویان
۱۸۹	۲. هنر اسلامی در عصر خلفای اموی
۱۹۵	۳. هنر اسلامی در عصر عباسیان
۱۹۷	یک. عوامل رشد و اعتلای هنر اسلامی
۱۹۷	دو. هنرهای تزئینی
۱۹۹	سه. معماری

۲۰۰	.....	۴. هنر اسلامی در عهد امویان اندلس
۲۰۱	.....	یک. هنرهای تزئینی
۲۰۲	.....	دو. معماری
۲۰۳	.....	۵. هنر اسلامی در عهد فاطمیان
۲۰۴	.....	یک. هنرهای تزئینی
۲۰۵	.....	دو. معماری
۲۰۷	.....	خودآزمایی
۲۰۸	.....	فعالیت دانشجویی

بخش ششم: تأثیر تمدن اسلامی بر تمدن غرب

۲۰۹ - ۲۳۲

۲۰۹	.....	مقدمه
۲۰۹	.....	چگونگی نفوذ و گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی در اروپا
۲۱۱	.....	۱. مصر اسلامی
۲۱۲	.....	۲. اندلس
۲۱۳	.....	۳. سیسیل (صقلیه)
۲۱۵	.....	۴. جنگ‌های صلیبی و گسترش فرهنگ اسلامی
۲۱۶	.....	انتقال علوم و فنون اسلامی به اروپا
۲۱۶	.....	۱. فلسفه
۲۱۷	.....	۲. ریاضیات
۲۲۰	.....	۳. نجوم
۲۲۱	.....	۴. شیمی
۲۲۳	.....	۵. پزشکی
۲۲۶	.....	۶. داروسازی و گیاه‌پزشکی
۲۲۷	.....	۷. هنر
۲۲۹	.....	ورود واژه‌های اسلامی به زبان‌های غربی
۲۳۲	.....	خودآزمایی
۲۳۲	.....	فعالیت دانشجویی

بخش هفتم: ضعف و انحطاط تمدن اسلامی

۲۳۳ - ۲۵۰

۲۳۳	عصر رکود و ایستایی تمدن اسلامی
۲۳۴	۱. عوامل درونی
۲۳۴	یک. ضعف خلافت اسلامی
۲۳۶	دو. خودکامگی و استبداد
۲۳۶	سه. اشرافی‌گری و فساد درباریان
۲۳۷	چهار. انحطاط اخلاقی حکومت اسلامی
۲۳۹	پنج. جنگ‌های داخلی
۲۳۹	شش. تجزیه امپراتوری اسلامی
۲۴۰	هفت. آشفتگی جهان اسلام
۲۴۱	نتایج عوامل درونی
۲۴۲	۲. عوامل بیرونی
۲۴۲	تهاجم دشمنان خارجی
۲۴۲	یک. رومیان
۲۴۲	دو. صلیبیان
۲۴۳	علل بروز جنگ‌های صلیبی
۲۴۳	۱. انگیزه دینی و مذهبی
۲۴۴	۲. اوضاع آشفته اروپا و مغرب زمین
۲۴۴	۳. تحریک عواطف مسیحیان با دعاوی کذب
۲۴۵	۴. دلایل اقتصادی
۲۴۵	۵. هرج و مرج داخلی جهان اسلام
۲۴۵	نتایج نامطلوب جنگ‌های صلیبی
۲۴۷	سه. مغولان
۲۴۸	نتایج حمله مغول
۲۵۰	خودآزمایی
۲۵۰	فعالیت دانشجویی

بخش هشتم: ظرفیت‌های موجود در جهان اسلام

۲۵۱ - ۲۶۰

۲۵۱	..... مقدمه
۲۵۱	..... موقعیت جغرافیایی کشورهای اسلامی
۲۵۲	..... ۱. کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه
۲۵۳	..... ۲. کشورهای اسلامی خارج از منطقه خاورمیانه
۲۵۳	..... مرزهای فرهنگی کشورهای اسلامی
۲۵۵	..... منابع زیرزمینی و نیروی انسانی کشورهای اسلامی
۲۵۶	..... شکل‌گیری اوپک
۲۵۸	..... سرمایه فرهنگی و معنوی جهان اسلام
۲۵۹	..... خودآزمایی
۲۶۰	..... فعالیت دانشجویی

بخش نهم: انحطاط معنوی دنیای مدرن

۲۶۱ - ۲۷۰

۲۶۱	..... مقدمه
۲۶۱	..... فرهنگ و تمدن غربی و نشانه‌های انحطاط
۲۶۶	..... علل بحران فرهنگی و معنوی تمدن غرب
۲۷۰	..... خودآزمایی
۲۷۰	..... فعالیت دانشجویی

کتابنامه

۲۷۱ - ۲۸۸

۲۷۱	..... ۱. کتب
۲۸۷	..... ۲. مقالات
۲۸۸	..... ۳. لاتین